

تذکره حقوق

دوره ۵ - شماره ۱۰ - بهار ۱۴۰۱

شاپا چاپی: ۱۸۴۱ - ۲۷۸۳
شاپا الکترونیک: ۱۹۳۲ - ۲۷۸۳

- مسئولیت مدنی کارشناس رسمی دادگستری در حقوق ایران و فرانسه با تاکید بر رویه قضایی حسن بادی، سپیده راضی، محمد مهدی پور
- همدلی‌های سعدی شیرازی با آموزه‌های حقوق عمومی مدرن مجید نجارزاده هنجنی
- حمایت کیفری از حق بر محیط‌زیست شیما نادری، مجید مطلبی
- تبیین نقش جامعه مدنی در تحقق حقوق شهروندی فرزانه دشتی، عبدالکریم شاحیدر
- آثار افزایش سرمایه شرکت‌های سهامی در حقوق ایران و آمریکا افشین مجاهد
- چالش‌های قضایی مقابله با جرایم زیست محیطی در حقوق کیفری ایران اسماعیل کشکولیان، عباس شیخ الاسلامی
- رویکرد حقوق هوایی بین‌المللی نسبت به مسئولیت ناشی از نشر ویروس کرونا در حمل و نقل هوایی یگانه سادات صفوی
- آثار قراردادهای دولتی در حقوق ایران و انگلستان محمدرضا پورپور
- میانجیگری، نظام عدالت مشارکتی، نسل سوم نظام عدالت کیفری و حقوق اطراف دعوا صادق فتیلی، سید محمد صالحی
- ارزش و اعتبار نظریه کارشناسی در حقوق ایران و فرانسه سید جعفر هاشمی باجگانی، میثم سبحانی
- رویکرد سیاست‌گذاری‌های زیست محیطی در کاهش مخاطرات؛ راهبردها و رهیافت‌ها زهرا طلیعه علیا، داوود خرم دل
- قواعد فقهی کارا در مسئولیت اتلاف عمر اشخاص حمید سلیمانی، رحیمه عباسی بناری
- نقش نهادهای سازمان ملل متحد در پیشگیری از آلودگی‌های محیط زیستی ناشی از پسماندها به منزله امنیت زیست جهانی رستم علی اکبری، سید مهدی موسوی
- مبانی تصحیح قراردادهای غیرمعمود با تمسک به اطلاقات و عموماً شرعی سید علیرضا امین
- فناوری‌های نوین باروری-زیستی و حقوق کودک؛ درآمدی بر آینده کودکی در ایران مریم شعبان
- آسیب شناسی کیفرگذاری موجود در جرایم خانوادگی موضوع کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵؛ از تبیین آسیب‌ها تا ارائه راهکارها مهدی مظفری اناری، محمد امینی زاده، علی عارفی مسکونی
- مجرای اصل محبت در معاملات با تاکید بر امکان جریان آن در شبهات حکمیة مانده چینی ساز، امید محمدی، قاسم شعبانی
- پیرامون نظریه بطلان تحقیقات مقدماتی در فرآیند دادرسی کیفری ایران (با توجه به قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۰۴) مسعود فدائی ده‌چشمه، امیر سلیمانی، حمیرا طاهری
- تأملی بر قانون حاکم بر تعهدات قراردادی عقد بیمه در ایران و ایالات متحده آمریکا فرزاد کرمی کلمتی، حامد بابانی
- بررسی تأسیس بیلمنت در نظام حقوقی انگلستان، ایالات متحده آمریکا و تطبیق آن با نهاد امانت در حقوق ایران نسترن ارزانیان، مهساسادات نبوی
- معیار تفکیک جرم آدم‌ربایی از جرایم مشابه در نظام کیفری ایران احمدرضا امتحانی، جواد نادری عوج بغزی، علی پایدارفرد
- درآمدی بر اصول و موانع استرداد مجرمین در حقوق بین الملل رضا علی پناه
- آثار کرونا بر عدالت کیفری اطفال و نوجوانان با نگاهی به حقوق ایالات متحده آمریکا پیمان دولتخواه پاشاکی
- جلوه‌های تغییر در سیاست کیفری افتراقی جرائم نیروهای مسلح ایران و ایالات متحده آمریکا با روش کیفرزدانی و جرم زدایی یاسر شاکری

Manifestations of Change in the Differential Criminal Policy of the Crimes of the Armed Forces of Iran and the United States of America by the Method of Impunity and Decriminalization

جلوهای تغییر در سیاست کیفری افتراقی جرایم نیروهای مسلح ایران و ایالات متحده آمریکا با روش کیفرزدایی و جرم زدایی

Yasser Shakeri

PhD in Criminal law and Criminology

sssst200@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-7732-8125>

یاسر شاکری
دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی

Abstract

The Armed Forces Crime Law, as a special law, due to the sensitivity of military jobs and the high costs of committing crimes in military jobs, has adopted a penal policy based on repression. Experiences gained from the trial of the armed forces during the eight years of the Holy Defense explained the punishments of the Armed Forces Crimes Law according to the adopted criminal policy in such a way that the main focus of the law is the punishment of armed forces offenders. This issue has been brought to the attention of the legislator to such an extent that even some actions and behaviors that are not related to the punishments common in the law of the armed forces were criminalized in the law in question, including evasion of service of specialists and Scholarship recipients in various fields in the Armed Forces. In the differential criminal policy of the Armed Forces of the Islamic Republic of Iran, the legislator's view of the crimes of the Armed Forces is in fact very similar to the Islamic Penal Code, so that if some specialized words and terms are removed from the law, the Islamic Penal Code We will face. The Law on the Basis for the Analysis of US Criminal Policy on Armed Forces Crimes are the two general laws of exemplary criminal law and the special law on the crimes of the armed forces. The present research has been done by descriptive-analytical method and using library and documentary sources.

Keywords: Substantive Criminal Policy, Armed Forces, Punishment.

چکیده

قانون جرایم نیروهای مسلح به‌عنوان یک قانون خاص، به جهت حساسیت مشاغل نظامی و هزینه‌های سنگین در ارتکاب به جرم در مشاغل نظامی، سیاست کیفری بر مبنای سرکوب اتخاذ نموده، به عبارت دیگر قانونگذار در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۷۱ با توجه به تجربیاتی که از دادرسی نیروهای مسلح در هشت سال دفاع مقدس حاصل گردیده بود، مجازات‌های قانون جرایم نیروهای مسلح را با توجه به سیاست کیفری اتخاذی، به نحوی تبیین نمود که محور اصلی قانون، مجازات مجرمین نیروهای مسلح باشد. این موضوع تا بدان جا مورد توجه قانونگذار قرار گرفت که حتی برخی از اعمال و رفتارهایی که اصولاً ارتباطی با مجازات‌های مرسوم در قانون نیروهای مسلح ندارد در قانون موصوف، جرم‌انگاری گردیده بود که از جمله آن می‌توان به جرم فرار از خدمت متخصصان و افراد تحت بورسیه در رشته‌های مختلف در نیروهای مسلح اشاره نمود. در سیاست کیفری افتراقی در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، نگاه قانونگذار به جرایم نیروهای مسلح، در واقع شباهت بسیار زیادی با قانون مجازات اسلامی دارد، به نحوی که اگر برخی از واژگان و اصطلاحات تخصصی از قانون مارالذکر حذف گردد، با قانون مجازات اسلامی مواجه خواهیم بود. قانون مبنای تحلیل سیاست کیفری ایالات متحده آمریکا در قبال جرایم نیروهای مسلح دو قانون عام حقوق جزای نمونه و قانون خاص جرایم نیروهای مسلح است. پژوهش حاضر با روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و اسنادی صورت گرفته است.

واژگان کلیدی: سیاست کیفری افتراقی، نیروهای مسلح، مجازات.

Received: 2021/10/24 - Review: 2022/02/22 - Accepted: 2022/03/24

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۱۰/۲۴ - پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۳/۲۳ - پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۴/۰۴

<p>ارجاع: شاکری، یاسر (۱۴۰۱)، جلوه‌های تغییر در سیاست کیفری افتراقی جرایم نیروهای مسلح ایران و ایالات متحده امریکا با روش کیفرزدایی و جرم زدایی، تمدن حقوقی، شماره ۱۰.</p>
<p>Copyrights: Copyright for this article is retained by the author (s) , with publication rights granted to Legal Civilization. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.</p>
 <p>CC BY-NC-SA</p>

مقدمه

شاید محاکم نظامی را یکی از خاص‌ترین محاکم در بین نظام‌های قضایی باید محسوب نمود، زیرا شرح وظایف و اهمیت و حساسیتی که بر این نوع از مشاغل حاکم است، قانون‌گذار را مجاب نموده تا سیاست افتراقی را در حوزه کیفری برای آن در نظر گیرد زیرا جدای از روش سرکوب‌گرانه و مقابله با جرم در سیاست کیفری، نکته دیگری که می‌تواند حائز اهمیت باشد این است که نیروهای مسلح، وابستگی شدیدی به منابع انسانی داشته و ایجاد هرگونه صدمه به کمیت و کیفیت منابع انسانی که هزینه‌های سنگینی را برای آموزش آن‌ها از طریق دولت‌ها صرف گردیده است مدنظر قرار دارد. با این وصف در سیاست کیفری افتراقی نیروهای مسلح ایالات متحده امریکا که جرم‌انگاری در خصوص جرایم نیروهای مسلح از زمان رییس‌جمهور ترومن، به نیروهای مسلح ابلاغ گردیده است، قوانین به گونه‌ای تنظیم گردیده‌اند که با ارتکاب عمل مجرمانه توسط نیروهای مسلح، (به استثناء برخی از جرایم) مجازات‌ها به گونه‌ای باشد که فرد نظامی پس از تحمل مجازات، مجدداً مورد استفاده در نیروهای مسلح قرار گیرد زیرا تربیت و آموزش مجدد نیروهای مسلح علاوه بر پروسه طولانی، دارای هزینه‌های هنگفتی نیز است.

جرایم در نیروهای مسلح در تمام کشورهای دنیا، با حساسیت خاصی از سوی قانون‌گذار مورد بررسی و مذاقه قرار می‌گیرد، زیرا تزلزل در نیروهای نظامی، موجب آسیب‌های غیرقابل جبران در جامعه و حتی نظام سیاسی خواهد شد. بدین لحاظ، جرم‌انگاری در این حوزه می‌تواند ابعاد مختلفی را شامل گردد. از دیدگاه برخی از اندیشمندان، بروز جرم از سوی پرسنل نیروهای مسلح، صرفاً نمی‌تواند بازتاب داخلی و

درون سازمانی داشته باشد بلکه از دسته جرایمی است که بارخورد آن می‌تواند در سطح خارج از سازمان نیروهای مسلح و حتی فی مابین روابط بین دو کشور نیز اثراتی را نیز باقی بگذارد. به‌عنوان مثال ربودن هواپیمای نظامی و فرود آن در یک کشور همسایه و مقاومت کشور همسایه در عدم استرداد خلبان و جنگنده، می‌تواند آثار نامطلوب فراوانی در روابط بین دو کشور داشته باشد (باری، ۱۳۸۴، ۶۳). از سوی دیگر، عدم توجه به قوانین سختگیرانه با مجازات‌های همسو با آن، نیز می‌تواند منفذهایی را برای نفوذ دشمن در ساختار نیروهای مسلح ایجاد نماید که اینک نبود قانونی ساختارمند، می‌تواند به جهت دسترسی به اسلحه و مهمات از سوی پرسنل، نیروهای مسلح را به ابزاری خطرناک تبدیل نماید که برخلاف وظایف ذاتی آن‌ها برای جامعه مضر محسوب گردند (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۷، ۹۲).

بنابراین وجود سازگاری قاعده‌مند در کنترل رفتار و اعمال در نیروهای مسلح، در قالب قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح بسیار حائز اهمیت است. از سوی دیگر سایر کشورها نیز، تدابیری این چنینی را برای مهار قدرت نامشروع و استفاده بهینه از آن، در نظام کیفری خود طراحی و تدوین نموده‌اند که از جمله آن‌ها نیروهای مسلح ایالات متحده آمریکا است که به لحاظ گستردگی از لحاظ نفرت و تسلیحات نیروهای مسلح، یکی از قدرت‌های برتر نظامی در جهان شناخته می‌شود. با این وصف در این کشور نیز با توجه به اثرپذیری قوانین آن از نظام کامن‌لا، ولی وجود قوانینی مشخص و شفاف در خصوص برخورد با رفتار و اعمال مجرمانه نیروهای مسلح، حاکی از اراده قانون‌گذار در آن کشور، پیرامون موضوع فوق است. از سوی دیگر، پیشرفت جوامع و گستردگی آن، موجب شده تا برخی ضرورت‌ها در جامعه ملموس‌تر از گذشته باشد. در این میان قوانین حاکم بر رفتار و اعمال نیروهای مسلح از این موضوع جدا نمی‌باشد، عملکرد قانون‌گذار ایران در سال ۱۳۵۸ در پی تصویب قانون اساسی و کاهش قلمرو سازمانی، سازمان قضایی نیروهای مسلح و تحت امر نمودن آن زیر نظر قوه قضاییه، خود یکی از جمله اقداماتی بود که نوع سیاست کیفری اتخاذی بر این جرایم را نزدیک به جرایم عمومی نمود.

قانون جرایم نیروهای مسلح به‌عنوان یک قانون خاص، به جهت حساسیت مشاغل نظامی و هزینه‌های سنگین در ارتکاب به جرم در مشاغل نظامی، سیاست کیفری بر مبنای سرکوب اتخاذ نموده، به عبارت دیگر قانون‌گذار در قانون مصوب ۱۳۷۱ با توجه به تجربیاتی که از دادرسی نیروهای مسلح در هشت سال دفاع مقدس حاصل گردیده بود، مجازات‌های قانون جرایم نیروهای مسلح را با توجه به سیاست کیفری اتخاذی، به نحوی تبیین نمود که محور اصلی قانون، مجازات مجرمین نیروهای مسلح باشد. این موضوع تا بدان جا مورد توجه قانون‌گذار قرار گرفت که حتی برخی از اعمال و رفتارهایی که اصولاً ارتباطی با

مجازات‌های مرسوم در قانون نیروهای مسلح ندارد در قانون موصوف، جرم‌انگاری گردیده بود که از جمله آن می‌توان به جرم فرار از خدمت متخصصان و افراد تحت بورسیه در رشته‌های مختلف در نیروهای مسلح اشاره نمود که در ماده «۵۶»^۱ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۷۱ برای چنین جرایمی، مجازات حبس بین پنج تا ده سال در نظر گرفته شده بود درحالی‌که در قانون جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲ با توجه به اینکه موضوع فوق، از جمله مباحث انضباطی محسوب شده و راهکارهای آن در اخذ ضمانت و وثیقه به جهت پابندی به تعهدات بوده و در حوزه امور منابع انسانی می‌باشد، به نحوی که در تبصره^۲ ماده ۹۶ قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶ و تبصره^۳ ماده ۱۰۵ قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰ مورد توجه قرار گرفته بود، لذا قانون‌گذار در تدوین قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح ۱۳۸۲ متعرض آن نگردید (محمودی، ۳۸، ۱۳۸۵). بایستی اذعان نمود که تبیین قانون‌گذاری و جرم‌انگاری در حوزه جرایم نیروهای مسلح، علاوه بر آن که تخصص‌های مربوط به خود را می‌طلبد مجازات‌های تعیین شده برای آن نیز، از ظرافت‌های خاصی برخوردار است (شاکری و همکاران، ۱۴۰۰، ۹۳).

۱- ماده ۵۶: متخصصان مجرب و افرادی که از بورسیه نیروهای مسلح جهت طی دوره آموزشی عالی پزشکی، مهندسی و غیره استفاده نموده‌اند هر گاه بدون عذر موجه مرتکب بیش از شش ماه فرار از خدمت گردند علاوه بر مجازات مندرج در این قانون به پرداخت هزینه‌های مربوط و محرومیت از اشتغال به آن حرفه در خارج از نیروهای مسلح به مدت پنج تا ده سال محکوم خواهند شد و به هر صورت اخراج آنان از نیروهای مسلح منوط به حکم دادگاه و یا رأی کمیسیون‌های مربوطه پیش‌بینی شده در قوانین نیروهای مسلح است.

۲- تبصره: هر گاه مدت فرار پرسنل کادر ثابت بالغ بر شش ماه گردد از زمان آغاز غیبت اخراج می‌گردند و پس از آن برابر مقررات کیفری مربوط محاکمه شده و فقط در صورت صدور رأی براءت یا قرار موقوفی تعقیب یا منع پیگرد، حکم اخراج نیز کان‌لم‌یکن خواهد شد. در صورتی که محاکمه غیابی انجام گردد پرسنل می‌توانند پس از حضور به حکم صادره اعتراض نموده و در صورت صدور رأی براءت یا قرار موقوفی تعقیب یا منع پیگرد در رسیدگی مجدد، حکم اخراج آنان نیز کان‌لم‌یکن می‌شود.

۳- تبصره: هر گاه مدت فرار پرسنل بالغ بر شش ماه گردد از زمان آغاز غیبت اخراج شده محسوب می‌گردند و پس از آن برابر مقررات کیفری محاکمه شده و فقط در صورت صدور رأی براءت یا قرار موقوفی تعقیب یا منع پیگرد حکم اخراج نیز کان‌لم‌یکن خواهد شد و در صورتی که محاکمه غیابی انجام گردد پرسنل می‌توانند پس از حضور به حکم صادره اعتراض نموده و در صورت صدور رأی براءت یا قرار موقوفی تعقیب یا منع پیگرد در رسیدگی مجدد، حکم غیابی انجام گردد پرسنل می‌توانند پس از حضور به حکم صادره اعتراض نموده و در صورت صدور رأی براءت یا قرار موقوفی تعقیب یا منع پیگرد در رسیدگی مجدد، حکم اخراج آنان نیز کان‌لم‌یکن می‌شود.

۱- رویکرد کیفی‌زدایی در قوانین جرایم نیروهای مسلح پس از جنگ

با توجه به گذشت سال‌ها از جنگ و پشت سر گذراندن آن، قانون‌گذار تلاش نمود در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲، در مجازات برخی از جرایم که کاهش مجازات در آن در زمان صلح، آسیبی به ساختار نیروهای مسلح وارد نخواهد آورد، رویکردی تغییردهنده در سیاست کیفری ایجاد نماید. هرچند به نظر می‌رسد که هنوز دیدگاه قانون‌گذار به جرایم نیروهای مسلح، از منظر سیاست کیفری است و تبدیل به سیاست جنایی نگرش‌دیده که امید است با توجه به صعوبت مشاغل نظامی، در پاره‌ای از جرایم این اتفاق رخ داده و نظاره گر رویکردی جدید به این دسته از جرایم نیز باشیم.

در بخش حاضر رویکرد جدید سیاست کیفری در حوزه جرم را به موضوع جرم‌زدایی در قانون جدید اختصاص داده‌ایم زیرا جرم‌زدایی را باید یکی از روش‌های محدودکننده حقوق کیفری دانست، در جرم‌زدایی تلاش می‌گردد، تا برخی از افعال عاری از هرگونه برجسب مجرمانه شده و فعل مجرمانه محسوب نگردند (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۶، ۹۰). تحقق جرم‌زدایی اصولاً براساس دو روش انجام می‌پذیرد، روش رسمی و روش عملی. هرچند اعتقاد بر این است که جرم‌زدایی عملی، می‌تواند در آینده زمینه‌های جرم‌زدایی رسمی را نیز موجب شود زیرا جرم‌زدایی رسمی در حوزه تقنینی عمل نموده و جرم‌زدایی عملی، تلاش می‌نماید تا با محدود ساختن دامنه اتهامات، کاهش فعال در این زمینه داشته باشد.

جرم‌زدایی نیز همچون سایر مؤلفه‌های حقوقی با مخالفانی روبه‌رو بوده است که حوزه دلایل مخالفت آن‌ها بیشتر پیرامون انتقام خصوصی، از اعتبار افتادن قوانین کشور، افزایش نقض قانون، آسیب اخلاقی و اعتقادات مذهبی در جامعه است، اما نکته حائز اهمیت این است که قانون‌زمانی می‌تواند در حفظ و ارتقاء نظم عمومی مؤثر واقع گردد که دارای ماهیتی پویا باشد و به نسبت مقتضای زمانه، وضع گردیده و به مرحله اجرا در آید. به‌عنوان مثال، با توجه به وضعیت حاکم بر جامعه، آیا احیاء کردن مجدد قوانینی که در آن مبارزه با ویدئو و نواری‌دو در راس مقابله‌ها قرار داشت، می‌تواند امروز از کارایی برخوردار باشد؟ مطمئناً در زمانه امروز، چنین قانونی هرگز نمی‌تواند موفق عمل نموده و اتفاقاً اجرای چنین قوانینی موجب کاهش نظم عمومی نیز می‌گردند؛ بنابراین مفهوم نسبی بودن جرایم بسیار مورد توجه قرار دارد (اسماعیل تبار و علی پور، ۱۲۹، ۱۳۹۳).

۲- جلوه کیفرزدایی در جرم فرار از خدمت

پس از پایان جنگ تحمیلی، تفکری جدید بر برخی از جرایم در نیروهای مسلح حاکم گردید که به وسیله آن، تعادلی بین مجازات‌ها در دوران جنگ و دوران صلح ایجاد گردد زیرا کشور هشت سال درگیر طولانی‌ترین جنگ قرن گردید و در پی آن، نیروهای انسانی، از مهم‌ترین ابزار جنگی محسوب می‌شدند؛ بنابراین پس از جنگ دیگر لزومی نداشت تا قوانین به صورت سختگیرانه اجرا گردد. از جمله این جرایم بحث فرار از خدمت پرسنل بود که به‌خصوص در میان کارکنان وظیفه، از وضعیت خاصی برخوردار بود. قانون‌گذار در ماده «۴۰»^۴ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۷۱ مجازات فرار از خدمت در زمان صلح را برای سربازان وظیفه پس از دستگیری حبس از شش ماه تا دو سال در نظر گرفته بود، اما نزدیک به یک دهه از تصویب و اجرای قانون مذکور، در قانون جدید التصویب (۱۳۸۲) مجازات جرم موصوف را به حبس از سه ماه تا یک سال تقلیل داده است. نکته حائز اهمیت این است که تغییر دیدگاه قانون‌گذار در این حوزه می‌تواند اثرات مطلوبی در ترغیب سربازان وظیفه جهت پایان‌دادن به فرار و بازگشت به خدمت است. هرچند قانون‌گذار در ماده «۶۰»^۵ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲،

۴- ماده ۴۰: اعضاء غیرثابت نیروهای مسلح اعم از وظیفه، پیمانی و غیره که در زمان صلح مدت غیبت آنان از پانزده روز متوالی تجاوز نماید و عذر موجهی نداشته باشند فراری محسوب و پس از دستگیری به حبس از شش ماه تا دو سال و یا اضافه خدمت تا یک سال محکوم می‌شوند.

۵- ماده ۶۰: کارکنان وظیفه فراری در زمان صلح هرگاه شخصاً خود را معرفی و مشغول خدمت شوند به ترتیب زیر با آنان رفتار می‌شود: الف- چنانچه برای اولین بار مرتکب فرار از خدمت شده و ظرف مدت شصت روز از شروع غیبت مراجعت نمایند بدون ارجاع پرونده به مرجع قضایی در مقابل هر روز غیبت و فرار، دو روز به خدمت دوره ضرورت آنان افزوده می‌شود. این اضافه خدمت بیش از سه ماه نخواهد بود. ب- چنانچه پس از مدت یاد شده در بند (الف) این ماده خود را معرفی کنند و یا سابقه فرار از خدمت داشته باشند به حکم دادگاه به حبس از دو تا شش ماه محکوم می‌گردند. ج- چنانچه در زمان جنگ یا بسیج و فراخوان عمومی یا هنگامی که یگان مربوط در آماده‌باش رزمی باشد و ظرف حداکثر دو ماه از تاریخ شروع جنگ یا بسیج و فراخوان عمومی یا اعلام آماده‌باش رزمی خود را معرفی کنند از تعقیب و کیفر معاف خواهند بود. در صورتی که معرفی پس از مدت مذکور باشد یا در این مدت و یا پس از آن دستگیر شوند حکم فراری در زمان جنگ را خواهند داشت. تبصره ۱- فراریان مشمول بند (الف) فوق در صورتی که مدعی عذر موجهی باشند، ادعای آنان در هیأتی که با شرکت فرماندهان و مسئولان عقیدتی سیاسی و مسئولان حفاظت یا معاونان آنان در سطح لشکرها، تیپ‌های مستقل، نواحی انتظامی ورده‌های هم‌تراز و بالاتر تشکیل می‌شود بررسی شده و نظر اکثریت قطعی است. در صورت عذر موجه به تشخیص هیأت مذکور، به تناسب روزهای موجه از اضافه خدمت وی کسر می‌شود. تبصره ۲- در صورتی که

دیدگاه ارفاقی به جرایم این دسته از مجرمین داشته و یا در بند «الف»، مجازات آن‌ها را فاقد وجاهت برای ارسال به محکمه قضایی دانسته و با استفاده از ابزارهای تنبیهی درون سازمانی، نسبت به تنبیه مجرمین اقدام نموده است که در جرم فوق در صورتی که فراری وظیفه، برای اولین بار ارتکاب به عمل فرار در زمان صلح نموده و خود را معرفی نماید و بازه زمانی فرار از خدمت تا معرفی از شصت روز تجاوز ننماید، به ازای هر روز فرار به مدت دو روز به مدت خدمت ضرورت اضافه نموده به نحوی که این اضافه خدمت از سه ماه تجاوز نخواهد کرد. این موضوع در ماده «۴۱»^۶ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۷۱ با مجازات دو ماه تا یک سال حبس قانون‌گذاری گردیده بود (بارانی بیرانوند، ۱۳۹۸، ۱۸۳).

جرم فرار از خدمت از جمله جرایم بسیار مهم در نیروهای مسلح ایالات متحده آمریکا است. در قانون موسوم به کد عدالت نظامی، در ماده ۸۶ به این جرم به این شرح اشاره گردیده است. «افرادی که مشمول ماده فوق می‌گردند، از جمله کسانی هستند که مواد زیر را رعایت نمی‌کنند: نتواند در زمان تعیین شده به محل وظیفه تعیین شده خود برود؛ از مکان موردنظر خارج شود؛ فرد غایب باشد، یا در محل یگان خدمتی خود که بر حسب وظیفه باید حضور داشته باشد غایب باشد؛ در این صورت می‌توان دستور محاکمه وی در دادگاه نظامی را صادر نمود.»^۷ قانون‌گذار در بند یک از کلمه «نتواند» استفاده نموده است. با توجه به اینکه بین مفهوم کلمه «نتواند» و «نخواهد» تفاوت وجود دارد، قانون‌گذار در جرایم نیروهای مسلح ایالات متحده آمریکا، از واژه «نتواند» استفاده نموده تا از این لحاظ، عدم حضور در محل خدمت، به‌عنوان فرار محسوب نگردد زیرا امکان آن وجود داشته که غیبت نظامی موصوف و عدم حضور در محل وظیفه، به انحای مختلف بوده و او اراده‌ای در غیبت نداشته باشد. به‌عنوان مثال، مثل اینکه نامبرده به جهت وضعیتی

انجام بقیه خدمت این افراد مورد رضایت فرماندهان باشد ممکن است با تصویب هیأت یاد شده در تبصره (۱) این ماده، تمام یا قسمتی از اضافه خدمت مزبور بخشیده شود.

۶- ماده ۴۱: فراریان مشمول مواد فوق در صورتی که شخصاً خود را معرفی نمایند به ترتیب زیر با آنان رفتار خواهد شد. ۱- هر گاه در زمان صلح باشد حسب مورد از دو ماه تا یک سال حبس محکوم می‌شوند. ۲- هر گاه در زمان جنگ یا بسیج یا هنگامی که یگان مربوط در آماده‌باش رزمی است، باشد و حداکثر ظرف مدت سه ماه از تاریخ شروع جنگ یا بسیج یا اعلام آماده‌باش خود را معرفی نمایند از تعقیب و کیفر معاف خواهند بود. ۳- هر گاه معرفی پس از مدت مذکور باشد حکم فرار در زمان جنگ را خواهد داشت.

v- ART. 86. Absence without leave. "Any erqon subject to this code who, without proper mthority-1) fails to go to his appointed place of duty at the time prescribed; or " (2) goes from that place; or " (3) absents himself or remains absent from his unit, organization, or other place of duty at which he is required to be at the time prescribed.

خاص تحت نظر نظام دادگستری قرار گرفته و موقتا بازداشت گردیده باشد. نکته حائز اهمیت اینکه از دیدگاه دستورالعمل مذکور، خروج از مکان محل خدمت نیز به عنوان فرار از خدمت محسوب می شود (دفترچه راهنمای عدالت نظامی، ۲۰۲۰).

۳- جلوه کیفرزدایی در ورود خسارت و ایراد

امکانات و وسایل در اختیار نیروهای نظامی، به دو بخش تخصصی و عمومی تقسیم می گردند. در بخش عمومی می توان به بسیاری از ابزارها و امکاناتی که به وسیله سایر ادارات و اشخاص مورد استفاده قرار می گیرند (میز، صندلی و خودرو به مفهوم عام) می توان اشاره نمود که در صورت وجود ایراد و خسارت، جبران آن به هر طریق ممکن از سوی واردکننده زیان امکان پذیر است، اما برخی از ابزار و وسایل مورد استفاده در نیروهای مسلح، قابل جبران و حتی قابل تهیه نمی باشند که از جمله می توان به قطعات هواپیما، نفربرهای زرهی، اسلحه و مهمات و غیره اشاره نمود. این امر موجب گردید تا قانونگذار در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۷۱ قوانین سخت گیرانه را حتی در حد محارب برای پرسنلی که موجب ایراد خسارت می گردند، وضع نماید. نمونه بارز آن ماده «۶۵»^۸ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۷۱ است که در آن پرسنلی که به علت عدم اجرای مقررات موجبات صدمه، ایراد و خسارت به اموال دولتی اعم از اسلحه انفرادی و سایر لوازم نظامی شود، محکوم به پرداخت خسارت و حبس از دو ماه تا دو سال گردیده و اگر عمل نامبرده موجب افساد و شکست جبهه اسلام گردد نیز محارب شناخته می شود.

این موضوع در یک تغییر دیدگاه از سوی قانونگذار در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲، به نحوی دیگر قانون گذاری گردید به طوری که موضوع محارب شناخته شدن کالا از ماده مذکور حذف گردید ولی آن را به کل فصل هفتم^۹ منتسب نمود. در انتساب یک نوع مجازات در یک ماده و یا انتساب آن در

۸- ماده ۶۵: هر نظامی که بر اثر بی احتیاطی یا عدم اجرای مقررات به اسلحه و مهمات و سایر اشیاء و اموال و لوازم نظامی متعلق به دولت یا آن چه در اختیار دولت است خسارتی وارد آورد یا موجب فقدان یا از بین رفتن آنها بشود علاوه بر پرداخت خسارت به حبس از دو ماه تا دو سال محکوم می شود و اگر عمل وی موجب افساد و اختلال در نظام و یا شکست جبهه اسلام گردد محارب محسوب می شود.

۹- فصل هفتم - فروش و حیف و میل و واگذاری اشیای نظامی و اموال نیروهای مسلح. ماده ۸۰: هر نظامی که اسلحه و یا اجزای آن یا مهمات یا مواد منفجره یا محترقه متعلق به دولت یا در اختیار دولت را که بر حسب وظیفه به او سپرده شده و یا به هر نحو به آن دسترسی

یک فصل، موضوع بسیار متفاوت خواهد بود. در صورتی که موضوع نسبت به یک ماده اختصاص یابد، جرم مذکور در ماده فوق، با ایجاد شرایط مستوجب مجازات محاربه می‌گردد، اما در فصل هفتم باید سایر شرایط نیز فراهم شود تا فرد به مجازات محاربه محکوم شود، به عبارت دیگر در صورت صدق جرایم متعدد و شدید که موجب شکست جبهه اسلام را فراهم آورد انتساب مجازات محاربه امکان‌پذیر می‌شود و اگر یکی از شرایط حاصل نگردد، مجازات محاربه از جمله مجازات‌ها خارج خواهد شد (بهرامی، ۱۳۸۲، ۵۴).

۴- جلوه جرم‌زدایی در مجازات افراد غیرنظامی در جرایم نیروهای مسلح

همان‌گونه که در ماده «۱»^{۱۰} قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲ مورد تأکید قرار گرفته

پیدا کرده بفروشد یا به رهن بگذارد یا به نحو دیگری مورد معامله قرار دهد یا با سوءنیت مخفی نماید به حبس از دو تا ده سال محکوم می‌شود. ماده ۸۱: هر نظامی که مرکب یا وسائل نقلیه یا سایر اموال متعلق به دولت یا در اختیار دولت را که برحسب وظیفه به او سپرده شده و یا به هر نحو به آن دسترسی پیدا کرده بفروشد یا به رهن بگذارد یا به نحو دیگری مورد معامله قرار دهد یا با سوء نیت مخفی نماید به حبس از شش ماه تا دو سال محکوم می‌شود. ماده ۸۲: هر نظامی البسه نظامی را که برای خدمت به او سپرده شده است و فروش و یا هر نوع معامله دیگری در مورد آن از نظر سازمان مربوط غیرمجاز باشد بفروشد یا به نحو دیگری مورد معامله قرار دهد به حبس از دو تا شش ماه محکوم می‌شود. ماده ۸۳: هر نظامی که اسلحه و مهمات یا وسائل و لوازم نظامی متعلق به دولت یا در اختیار دولت را که بر حسب وظیفه به او سپرده شده به مصرف غیرمجاز برساند یا مورد استفاده غیرمجاز قرار دهد یا بدون اجازه و برخلاف مقررات در اختیار دیگری بگذارد یا به علت اهمال یا تفریط موجب نقص یا تضییع آن‌ها گردد به حبس از شش ماه تا سه سال محکوم می‌شود. ماده ۸۴: هر نظامی که سایر وسائل و اموال و وجوه متعلق به دولت یا در اختیار دولت را که بر حسب وظیفه به او سپرده شده به مصرف غیرمجاز برساند یا مورد استفاده غیرمجاز قرار دهد یا بدون اجازه و برخلاف مقررات در اختیار دیگری بگذارد و یا آن را به مصارفی برساند که در قانون برای آن اعتباری منظور نشده است و یا در غیر مورد معین یا زائد بر اعتبار مصرف نماید به حبس از شش ماه تا دو سال محکوم می‌شود. ماده ۸۵: هر نظامی که به علت اهمال یا تفریط موجب نقص یا تضییع اموال مذکور در ماده (۸۴) این قانون شود و خسارت وارده بیش از مبلغ ده میلیون ریال باشد به حبس از سه ماه تا دو سال محکوم می‌شود. در صورتی که خسارت وارده کمتر از این مبلغ باشد، علاوه بر جبران خسارت وارده، با وی مطابق آیین‌نامه انضباطی رفتار می‌شود. ماده ۸۶: تشخیص این که وسائل و لوازم مذکور در این فصل جزء وسائل و لوازم نظامی است به عهده کارشناسان نظامی ذی‌ربط در هر مورد است و دادگاه در صورت لزوم نظر کارشناسان مزبور را کسب خواهد کرد. ماده ۸۷: هرگاه اعمال مذکور در این فصل موجب اختلال در نظام (به هم خوردن امنیت کشور) و یا شکست جبهه اسلام گردد مرتکب به مجازات محارب محکوم می‌شود.

۱۰- ماده ۱: دادگاه‌های نظامی به جرائم مربوط به وظائف خاص نظامی و انتظامی کلیه افراد زیر که در این قانون به اختصار «نظامی» خوانده می‌شوند رسیدگی می‌کنند: الف- کارکنان ستاد کل نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران و سازمان‌های وابسته. ب- کارکنان ارتش جمهوری اسلامی ایران و سازمان‌های وابسته. ج- کارکنان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران و سازمان‌های وابسته

است، دادگاه‌های نظامی صرفاً به جرایم خاص افراد نظامی، انتظامی و کلیه افرادی که به اختصار نظامی خوانده می‌شوند رسیدگی می‌نمایند. با این وصف برخی از جرایم به گونه‌ای است که در فرایند رسیدگی به آن، می‌توان با افراد غیرنظامی نیز مواجه گردید. از جمله این جرایم می‌توان به جرم انتشار افشای اسناد و مذاکرات طبقه بنده شده نظامی از سوی افراد نظامی و در اختیار گذاشتن آن به افراد غیرنظامی اشاره نمود. در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۷۱، قانون‌گذار در تبصره سه^{۱۱} ماده ۱۳ پس از تعیین مجازات برای نظامیانی که عامل افشای اسناد دولتی می‌باشند، افراد غیرنظامی را که با علم به طبقه‌بندی اسناد، نسبت به افشای آن اقدام نمایند به مجازات‌های مقرر در ماده مذکور محکوم می‌نمود، اما در پیرو تغییر رویکرد در سیاست کیفری، در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲، قانون‌گذار موضوع مجازات غیرنظامیان را در ماده «۲۶»^{۱۲} قانون مذکور در این خصوص حذف نمود و اشاره‌ای به آن ننموده است، البته این امر بیانگر آن نبود تا قانون‌گذار در خصوص مجرمیت افراد غیرنظامی که به صورت غیرمجاز وارد پادگان‌ها و مراکز نظامی می‌گردند، موضوع بند «ه»^{۱۳} ماده ۲۴ قانون جرایم

و اعضای بسیج سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. د- کارکنان وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و سازمان‌های وابسته. ه- کارکنان مشمول قانون نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران. و- کارکنان وظیفه از تاریخ شروع خدمت تا پایان آن. ز- محصلان موضوع قوانین استخدامی نیروهای مسلح مراکز آموزش نظامی و انتظامی در داخل و خارج از کشور و نیز مراکز آموزش وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح. ح- کسانی که به‌طور موقت در خدمت نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران هستند و طبق قوانین استخدامی نیروهای مسلح در مدت مزبور از اعضاء نیروهای مسلح محسوب می‌شوند.

۱۱- تبصره ۳: هر کس از اسناد یا مذاکرات یا تصمیمات مذکور مطلع گردد و با علم به ممنوعیت افشای آن را به هر نحو افشاء نماید به ترتیب مقرر در این ماده محکوم می‌شود.

۱۲- ماده ۲۶: هر نظامی که اسناد و مدارک، مذاکرات، تصمیمات یا اطلاعات طبقه‌بندی شده را در اختیار افرادی که صلاحیت اطلاع نسبت به آن‌ها را ندارند، قرار دهد یا به هر نحو آنان را از مفاد آن مطلع سازد به ترتیب ذیل محکوم می‌شود: الف- هرگاه اسناد، مذاکرات، تصمیمات یا اطلاعات، عنوان به کلی سری داشته باشد به حبس از سه تا پانزده سال. ب- هرگاه اسناد، مذاکرات، تصمیمات یا اطلاعات، عنوان سری داشته باشد به حبس از دو تا ده سال. ج- هرگاه اسناد، مذاکرات، تصمیمات یا اطلاعات، عنوان خیلی محرمانه داشته باشد به حبس از سه ماه تا یک سال. تبصره ۱- هرگاه اسناد، مذاکرات، تصمیمات یا اطلاعات، عنوان محرمانه داشته باشد از طرف فرمانده یا رییس مربوط تنبیه انضباطی خواهد شد. تبصره ۲- هرگاه اعمال فوق به موجب قوانین دیگر مستلزم مجازات شدیدتری باشد مرتکب به مجازات شدیدتر محکوم خواهد شد.

۱۳- ماده ۲۴: افراد زیر جاسوس محسوب و به مجازات‌های ذیل محکوم می‌شوند: ه- هر بیگانه که برای کسب اطلاعات به نفع دشمن به پایگاه‌ها، کارخانجات، انبارهای تسلیحاتی، اردوگاه‌های نظامی، یگان‌های نیروهای مسلح، توقفگاه‌های موقتی نظامی، ساختمان‌های دفاعی نظامی و وسائط نقلیه زمینی، هوایی و دریایی وارد شده یا به محل‌های نگهداری اسناد یا

نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲، اشاره‌ای ننماید و از مصادیق مجرمانه در امان بمانند.

۵- جلوه‌های جرم‌زدایی در برخی از جرایم مربوط به لغو دستور

برخی از واژگان و اصطلاحات می‌توانند در نظام کیفری به‌عنوان جرم محسوب گردند و برخی دیگر می‌توانند در قالب تخلف مورد بحث و مطالعه قرار گیرند. لغو دستور از جمله مصادیقی است که می‌تواند از هر دو جنبه به آن نگرست، زیرا تفاوت در ماهیت لغو دستور چنان زیاد است که نمی‌توان لغو دستور فرمانده مبنی بر گذاشتن یک وسیله ساده نظامی در مکانی مشخص را با جرم لغو دستور عدم ترک پست نگهبانی از مرکز نگهداری مهمات را با یک دیدگاه مجازات نمود. لذا اینکه برخی از لغو دستورها را می‌توان با استفاده از تبیهات انضباطی با آن‌ها برخورد نمود و برخی دیگر را نیز با مجازات‌های قانونی مواجه نمود، از جمله مرزهایی است که همواره به‌عنوان یک دغدغه در جرایم خاص نظامیان مورد توجه قرار گرفته است. هرچند برخی از اعمال و رفتارها، می‌توانند از هر دو جنبه انضباطی و جرم برخوردار باشند، به‌عنوان مثال در قانون رسیدگی به تخلفات اداری مصوب ۱۳۷۱، برخی از جرایم در حوزه کارکنان دولت به‌عنوان جرم و برخی به‌عنوان تخلف انضباطی شناخته شده است از جمله می‌توان به ماده «۸»^{۱۴} این قانون اشاره نمود که مصادیق ذکر شده دارای هر دو وجه می‌باشند که مصادقات‌های ذکر شده

اطلاعات داخل شود به اعدام و در غیر این صورت به حبس از یک تا ده سال محکوم می‌شود.

۱۴- ماده ۸: تخلفات اداری به قرار زیر است. ۱- اعمال و رفتار خلاف شئون اداری یا شغلی. ۲- تبعیض یا اعمال غرض در اجرای قوانین و مقررات نسبت به اشخاص. ۳- ترک خدمت. ۴- تکرار در تأخیر ورود به محل خدمت رأس ساعت مقرر و یا تکرار خروج از اداره بدون کسب مجوز. ۵- تسامح در حفظ اموال و اسناد و وجوه دولتی. ۶- افشاء اسرار و اسناد محرمانه اداری. ۷- کم‌کاری، سهل‌انگاری و اهمال در انجام وظایف محوله. ۸- گواهی و یا گزارش خلاف واقع در امور اداری. ۹- ترمذ از اجرای دستورات مقامات مافوق در حدود وظایف اداری. ۱۰- گرفتن وجوهی غیر از آنچه در قوانین و مقررات تعیین شده و یا اخذ وجه یا مالی که عرفاً رشوه‌خواری تلقی شود. ۱۱- تسلیم مدارک به اشخاصی که حق دریافت آن را ندارند یا خودداری از تسلیم مدارک به اشخاصی که حق دریافت آن‌ها را دارند. ۱۲- تعطیل خدمت در اوقات مقرر اداری. ۱۳- عدم رعایت شعائر و حجاب اسلامی. ۱۴- اختفاء، حمل، توزیع، خرید و فروش و استعمال مواد مخدر. ۱۵- اعتیاد به مواد مخدر. ۱۶- اشتغال به شغل دولتی دیگر به استثنای سمت‌های آموزشی و تحقیقاتی. ۱۷- اختلاس و هر نوع استفاده غیر مجاز از امکانات و اموال دولتی. ۱۸- دست بردن در سوالات اوراق و مدارک و دفاتر امتحانی افشای سؤالات امتحانی یا تعویض آن‌ها. ۱۹- دادن نمره یا امتیاز برخلاف ضوابط. ۲۰- غیبت غیرموجه به‌طور متناوب و یا متوالی. ۲۱- سوءاستفاده مالی از مقام اداری. ۲۲- بازکردن پاکت‌ها و محمولات پستی و نیز استراق سمع بدون مجوز قانونی. ۲۳- کارشکنی،

عبارتند از: ایراد، تهمت، افتراء، اختلاس، اخاذی، افشای اسرار محرمانه اداری و غیره.

با این وصف به نظر می‌رسد که باید ملاحظه نمود که قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح در خصوص لغو دستور آن را در کدام دسته قرار داده است. آیا لغو دستور به‌عنوان یک تخلف انضباطی است، یا به‌عنوان جرم در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح یا می‌توان در تفسیر، آن را در حوزه قانون تخلفات اداری مصوب ۱۳۷۱ قرار داد؟ در ماده «۲۳»^{۱۵} قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۷۱، تخلف از مقررات نظامی و انتظامی لغو دستور محسوب گردیده است که در صورتی که مجازات خاصی برای آن در نظر گرفته نشده باشد، به حبس بین دو ماه تا دو سال قابل محکومیت است (بارانی بیرانوند، ۱۳۹۸، ۱۹۰)، اما قانون‌گذار در ماده «۳۸»^{۱۶} قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲، علاوه بر کاهش مجازات حداکثر آن و تبدیل از دو سال به یک سال، موضوع ماده مذکور، مورد توجه ماده «۱۳۰»^{۱۷} همان قانون قرار گرفته است تا در آیین نامه نسبت به مصداق یابی لغو دستور اقدام گردد، به عبارتی قانون‌گذار در این خصوص به موضوع لغو دستور نه به‌عنوان یک جرم بلکه به‌عنوان یک تخلف انضباطی نگریسته است. ماده «۱»^{۱۸} دستورالعمل اجرایی موضوع ماده ۱۳۰ قانون مجازات جرایم نیروهای

شایعه‌پراکنی و شرکت در تحصن‌ها، تظاهرات و اعتصابات غیرقانونی و اعمال فشارهای گروهی و یا فردی برای تحصیل مقاصد یا به دست آوردن امتیازات غیرقانونی. ۲۴- تحریک در ایجاد تحصن‌ها، اعتصابات و تظاهرات غیرقانونی و یا وادار ساختن دیگران به کارشکنی یا کم‌کاری یا ایراد خسارت به اموال دولتی.

۱۵- ماده ۲۳: تخلف از قوانین و مقررات نظامی و انتظامی، لغو دستور محسوب می‌شود و چنانچه در قانون، مجازات خاصی برای آن در نظر گرفته نشده باشد مرتکب به حبس از دو ماه تا دو سال محکوم می‌شود.

۱۶- ماده ۳۸: هر نظامی در غیر موارد مذکور در ماده (۳۷) این قانون دستوری را لغو نماید به استثناء مواردی که صرفاً تخلف انضباطی محسوب می‌شود به حبس از دو ماه تا یک سال محکوم می‌شود.

۱۷- ماده ۱۳۰: اعمالی که به موجب ماده (۳۸) و بند (ج) مواد (۴۲)، (۴۳)، (۴۴)، (۵۱) و (۷۸) این قانون صرفاً تخلف انضباطی محسوب می‌شود توسط ستاد کل نیروهای مسلح ظرف مدت سه ماه پس از تصویب این قانون تهیه و پس از تصویب فرماندهی کل قوا ابلاغ می‌شود.

۱۸- ماده ۱: لغو دستور در موارد ذیل صرفاً تخلف انضباطی محسوب می‌شود: عدم اجرای دستورات اداری (مواردی که موجب اختلال در یگان یا انجام مأموریت‌های محوله به یگان یا سایر نیروهای مسلح گردد در مرجع قضایی رسیدگی می‌شود)؛ عدم حضور در صبحگاه و تجمع‌های اداری؛ عدم آراستگی ظاهری و عدم استفاده مناسب از البسه و نشان‌های نظامی؛ عدم توجه به نظافت شخصی و جمعی؛ عدم اجرای دستورهای مربوط به امور آموزشی (لغو دستور در مورد انجام آموزش‌های مربوط به امور جنگی و رزمایش‌های مصوب تا سطح نیرو و بالاتر در مراجع قضایی رسیدگی می‌شود)؛ عدم

مسلح مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۲۷ به این موضوع اشاره نموده است؛ بنابراین با احصای موارد فوق که دوازده مورد می‌باشند، مقنن تلاش نموده تا آن‌ها را از زمره جرایم خارج نموده و قامتی انضباطی به آن‌ها ببوشاند، این امر علاوه بر اثر بیشتر دستورات فرماندهان به پرسنل ماذون، موجبات کاهش پرونده‌های ورودی به مراکز قضایی نیز می‌شود (بهرامی، ۱۳۸۲، ۷۳).

نتیجه

جرایم در نیروهای مسلح در تمام کشورهای دنیا، با حساسیت خاصی از سوی قانون‌گذار مورد بررسی و مذاقه قرار می‌گیرند، زیرا تزلزل در نیروهای نظامی، موجب آسیب‌های غیرقابل جبران در جامعه و حتی نظام سیاسی خواهد شد. بدین لحاظ، جرم‌انگاری در این حوزه می‌تواند ابعاد مختلفی را شامل گردد. قانون‌گذاری در حوزه جرایم نیروهای مسلح، در تمام کشورها از ویژگی خاصی برخوردار است، زیرا نیروهای مسلح دارای وظایف مشخص و معینی بوده و برخی از عملکردهای آن در ارتباط مستقیم با امنیت داخلی و خارجی کشور است؛ بنابراین تبیین قانون‌گذاری و جرم‌انگاری در این حوزه، علاوه بر آن که تخصص‌های مربوط به خود را می‌طلبد، مجازات‌های تعیین شده برای آن نیز، از ظرافت‌های خاصی برخوردار است؛ بنابراین سیاست کیفری در این حوزه نیز ویژگی خاص خود را دارد زیرا در مجازات جرایم عمومی، اگر فرد متخصصی، مرتکب جرمی گردد، محاکم جدای از بحث سیاست کیفری حاکم بر این جرایم عمومی، صرفاً به مجازات آن اقدام نموده و پس از تحمل مجازات، نظام کیفری، با او در ارتباط نخواهد بود، اما در سیاست کیفری نیروهای مسلح، این‌گونه نخواهد بود زیرا تخصص‌ها در نیروهای مسلح بسیار ارزشمند و هزینه‌بر بوده و در صورتی که فردی مجازات گردد، ارتباط نیروهای مسلح با وی جز در موارد استثنایی قطع نخواهد شد، بلکه پرسنل مورد مجازات، مجدداً در خدمت نیروهای مسلح خواهد بود. لذا سیاست کیفری حاکم بر این نوع از نظام کیفری، باید به اندازه‌ای ظریف و مقتدر باشد که علاوه بر مجازات مجرم، انگیزه‌های ادامه خدمت او در نیروهای مسلح را زایل ننموده و پس از

رعایت آیین‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های اداری؛ سستی و سهل‌انگاری در انجام وظیفه و اجرای دستورات در زمینه‌های اداری و تدارکاتی؛ عدم رعایت احترامات و شئون نظامی؛ امتناع از اجرای دستورات مربوط به تنبیهات انضباطی مانند دستور معرفی به بازداشتگاه و...؛ عدم مراجعه به آزمایشگاه‌های پزشکی جهت انجام آزمایش‌های مربوط به تشخیص بیماری‌های عفونی، واگیردار، مواد مخدر و...؛ خروج غیرمجاز از پادگان یا یگان محل خدمت؛ عدم اجرای دستور مربوط به آماده باش در غیر از وضعیت‌های اضطراری و جنگی.

تحمل مجازات، پرسنل مربوطه، مجدداً در ادامه خدمت خود کوشا باشد. با توجه به مطالبی که عنوان گردید، بایستی گفت، قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح به‌عنوان یک قانون خاص، به جهت حساسیت مشاغل نظامی و هزینه‌های سنگین در ارتکاب به جرم در مشاغل نظامی، سیاست کیفری بر مبنای سرکوب اتخاذ نموده، به عبارت دیگر قانون‌گذار در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۷۱ با توجه به تجربیاتی که از دادرسی نیروهای مسلح در هشت سال دفاع مقدس حاصل گردیده بود، مجازات‌های جرایم نیروهای مسلح را با توجه به سیاست کیفری اتخاذی، به نحوی تبیین نمود که محور اصلی قانون، مجازات مجرمین نیروهای مسلح باشد. این موضوع تا بدان جا مورد توجه قانون‌گذار قرار گرفت که حتی برخی از اعمال و رفتارهایی که اصولاً ارتباطی با مجازات‌های مرسوم در قانون نیروهای مسلح ندارد در قانون موصوف، جرم‌انگاری گردیده بود که از جمله آن می‌توان به جرم فرار از خدمت متخصصان و افراد تحت بورسیه در رشته‌های مختلف در نیروهای مسلح اشاره نمود.

تعارض منافع

تعارض منافع در این مقاله وجود ندارد.

منابع

- اسماعیل تبار، هادی و علی پور، عادل، ۱۳۹۳، جرم زدائی از جرایم ولگردی و تکدی گری، فصلنامه آموزه های حقوق کیفری، شماره ۷.
- باری، مجتبی، ۱۳۸۴، حقوق جزای نظامی، چاپ اول، تهران، انتشارات میثاق عدالت.
- بارانی بیرانوند، امیر، ۱۳۹۸، ماهیت کیفرزدائی و گستره آن در قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح، فصلنامه دانش انتظامی لرستان، شماره ۲۵.
- بهرامی، محمدکاظم، ۱۳۸۲، ویژگی های قانون جدید مجازات جرائم نیروهای مسلح و تفاوت های آن با قانون سابق، ماهنامه دادرسی، شماره ۴۱.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ۱۳۸۷، تو مینولوژی حقوق، چاپ نوزدهم، تهران، انتشارات کتابخانه گنج دانش.
- شاکری، یاسر؛ صالحی، علیرضا؛ رضایی، غلامحسین، ۱۴۰۰، سیاست کیفری ایران در قبال جرایم نظامی، فصلنامه پژوهش های جرم شناختی پلیس، شماره ۴.

- محمودی، جواد، ۱۳۸۵، قضازدایی و جرم‌زدایی از منظر قانون اساسی و حقوق اداری، فصلنامه آموزه

های حقوقی، شماره ۸

- نجفی ابراندآبادی، علی حسین، ۱۳۸۶، سیاست جنائی، مجموعه مقالات علوم جنائی، تهران، انتشارات سلسبیل.

قوانین

- قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۶
- قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰
- قانون رسیدگی به تخلفات اداری مصوب ۱۳۷۱
- قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۷۱
- قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲
- دستورالعمل اجرایی موضوع ماده ۱۳۰ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۲۷
- دفترچه راهنمای عدالت نظامی آمریکا ۲۰۲۰

Legal Civilization

No.10-Spring 2022

- Civil liability of the Official expert of the Judiciary in Iranian and French Law with Emphasis on Judicial Procedure - **Hasan Badini, Sepideh Razi, Mohamad Mehdipour**
- Saadi Shirazi's Compatibilities with the Teachings of Modern Public Law **Majid Najjarzadeh Hanjani**
- Criminal Protection of the Right to the Environment **SHima Naderi, Majid Motallebi**
- The Role of Civic Society in Citizenship Rights' Establishment **Farzaneh Dashti, Abdolkarim SHAheydar**
- The Effects of Increasing the Capital of Joint Stock Companies in Iranian and American Law **Afshin Mojahed**
- Judicial Challenges in Combating Environmental Crimes in Iranian Criminal Law **Esmaeil Kashkoulian, Abass Sheikholeslami**
- International Aviation Law Approach to Liability for Corona Virus Transmission in Aviation **Yeganeh Sadat Safavi**
- Effects of Government Contracts on Iranian and British Law **Mohammad Reza Burbur**
- Mediation, Participatory Justice System, third Generation Criminal Justice System and Litigation Rights - **Sadegh Fetili, Sayyed Mohammad Salehi**
- Value and Validity of Expert Theory in Iranian and French Law **Sayyed Jafar Hashemi Bajegani, Maisam Sobhani**
- Environmental Policy Approach in Reducing Risks; Strategies and Approaches **Zahra Tallioolla, Davud Khorramdel**
- Efficient Jurisprudential Rules in the Responsibility of Wasting People's Time **Hamid Soleymani, Rahime Abbasi Bonari**
- the Role of UN Agencies in Preventing Environmental Pollution from Waste as Global Biosecurity **Rostam Ali Akbari, Sayyed Mehdi Mousavi**
- Fundamentals of Correcting Non-Common Contracts in the Era of Legislation by Relying on Religious Rerms and Generalities **Sayyed Alireza Amin**
- New Reproductive-Biological Technologies and Child Rights: An Introduction to the Future of Childhood in Iran - **Maryam SHa'ban**
- Pathology of Determining the Punishment in Family Crimes in Fifth Book of the Islamic Penal Code (Tazirat) Approved in 1996; From Explaining the Damage to Providing Solutions **Mahdi Mozafari Anari, Mohammad Amini Zadeh, Ali Arefi Maskoni**
- The Principle of Correctness in Transactions with Emphasis on the Possibility of its Flow in Legal Doubts **Maedeh Chini Saz, Omid Mohammadi, Ghasem Shaabani**
- About the Theory of Invalidity of Preliminary Investigations in the Iranian Criminal Proceedings (According to the Code of Criminal Procedure Approved in 2014) **Masoud Fadaei Dehcheshmeh, Amir Soleimani, Homeira Taheri**
- A Reflection on the Law Governing the Contractual Obligations of the Insurance Contract in Iranian and American Law - **Farzad Karami kolmoti, Hamed Babaei**
- Investigating the Establishment of Bailment in the British and American Legal Systems and its Application to the Trust - Institution in Iranian Law **Nastaran Arzainan, Mahsasadat Nabavi**
- Criteria for Separating the Crime of Kidnapping from Similar Crimes in the Iranian Penal System **Ahmadreza - Emtehani, Javad Naderi ooj Boghzi, Ali Paidarfard**
- An Introduction to the Principles and Obstacles of Extradition in International Law **Reza Alipanah**
- Corona Virus Effects on Juvenile Delinquency with Respect to USA Law **Peyman Dolatkah Pashaki**
- Manifestations of Change in the Differential Criminal Policy of the Crimes of the Armed Forces of Iran and the United States of America by the Method of Impunity and Decriminalization **Yasser SHakeri**